

RAPPORT 2013:14

HAGBYSTUGORNA

Antikvarisk medverkan vid omputsning av Hagbystugorna,
Österåkers socken, Österåkers kommun, Uppland.

Hedvig Bellberg

Läs rapporten i PDF
www.stockholmslansmuseum.se

RAPPORT 2013:14

HAGBYSTUGORNA

Antikvarisk medverkan vid omputsning av Hagbystugorna,
Österåkers socken, Österåkers kommun, Uppland.

Hedvig Bellberg

Järnväggsgatan 25, 131 54 NACKA
Tel vx 08-586 194 00, info 08-586 194 01
Fax 08-32 32 72, E-post museet@stockholmslansmuseum.se

© Stockholms läns museum
Produktion: Stockholms läns museum
Redaktionell bearbetning: Ulrica Sasko
Omslag: LP 201300552, LP 201300553, LP 201300554, LP 201300555
Foto: Hedvig Bellberg
Allmänt kartmaterial: Lantmäteriverket. Medgivande 97.0133

Nacka 2013

Innehåll

Sammanfattning av utförda åtgärder	6
Byggnadshistorik med relevans för ärendet	6
Utförda åtgärder	9
Detaljer	14
Avvikelser från arbetshandlingar	16
Iakttagelser under arbetet	16
Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder	17
Övriga uppgifter med relevans för ärendet	17
Administrativa uppgifter	18

Sammanfattning av utförda åtgärder

De bägge Hagbystugorna i Österåkers kommun har genomgått yttre fasadrenovering, där fasaderna lerreveterats och kalkputsats.

Byggnadshistorik med relevans för ärendet

Hagbystugorna (Hagby 1:1, 2:1) är belägna på en kulle på ett golfbanecområde utmed väg 276 mot Åkersberga. De är uppförda i början av 1700-talet och det finns två stugor kvar i gårdssammanhanget. Ursprungligen fanns det tre eller fyra stugor på gården. Med undantag av de två kvarvarande stugorna, revs den resterande bebyggelsen på 1940-talet. På platsen fanns dock ett par liggtimrade uthus kvar enligt en bebyggelseinventering utförd 1968. Området var tidigare odlingsmark och omnämns i skrift redan på 1400-talet. Stugorna ingick i gården Hagby by. Dessförinnan kallades platsen Haghaby. På 1900-talets förra hälft beboddes stugorna av arbetare på Stora Säby gård och den sista bofasta personen bodde kvar fram till 1959. Stugorna är av typen sidokammarstugor, med utanpåliggande förstugor. Vilken tid förstugorna, som de ser ut idag, härstammar från är inte känt. Det som däremot uppmärksammats i och med ifrågavarande restaurering är att på den östra stugan är förstugan timrad medan den på den västra stugan är snickrad. Hagbystugorna är uppförda som liggtimmerhus. Båda stugorna har ljust reveterade spritputsade fasader och slätputsade knutar. I bebyggelseinventeringen från 1968 syns på fotografier att stugorna hade mörka omfattningar kring fönster och även mörka knutar mot de ljusa fasaderna. De två kvarvarande stugorna överläts av Österåkers kommun i Österåkers fornminnes- och hembygdsförenings ägo 1986. Dessförinnan var stugorna i byggföretaget SIAB:s ägo. Stugorna har tidigare renoverats i föreningens regi på 1980-talet och stod färdigrenoverade 1989. Stugorna uthyrs som ateljéer.

LP 201300556. Den västra stugan innan restaureringen, foto H. Bellberg 2012

LP 201300557. Den östra stugan innan restaureringen, foto H. Bellberg 2012

LP 201300553. Skadebilden på stugorna före restaureringen, foto H. Bellberg 2012

LP 201300558. Skadebilden på stugorna före restaureringen, foto H. Bellberg 2012

Utförda åtgärder

Till att börja med knackades den gamla putsen ner. Det visade sig då att stommen hade vissa träskador tillkomna av fukt från en för tät äldre revetering. Timmerstommens yta förbereddes för att få lerkliningens att fästa och bands på utstickande kilar i fasaden.

I den färdiga lerkliningens gjordes därefter en mängd hål för kalkputsens att fästa på. Leran vattnades och fick stå ett par veckor och torka innan kalkputsningen utfördes. Blandningen till lerkliningens tillverkades av hästgödsel, halm, sand och lera.

När det var dags för kalkputsningen plastades stugorna in i varsina presenningtält för att bevara ett fuktigt och långsamtorkande klimat under putsarbetet.

LP 201300559. Stugorna när lerkliningen är utförd, foto H. Bellberg 2013

LP 201300560. Stugorna inplastade inför kalkputsningen, foto H. Bellberg 2013

LP 201300554. Fasadbild efter restaureringen, foto H. Bellberg 2013

Ytterst utfördes en traditionell kalkputsning i två omgångar som följaktligen kunde fästa mekaniskt på underlaget.

Fasaderna kalkfärgades därpå med en ljus kalkfärg; dels med kalkvatten, dels med kalkmjölk och sist med ren kalkfärg. Kalkvattnet gjordes på en tunn blandning kalk, där kalken fick sjunka till botten och stå orörd tills vattnet var helt klart. Sedan ströks fasaderna med vattnet. Kalkmjölken hade samma ingredienser, men var omrörd. Fasaderna vattnades under hela arbetet. Fasaderna ströks med fem lager kalkfärg, och fler lager färg kan behöva strykas på efterhand.

LP 201300561. Förstuga med hänggränna tillverkad 2012, foto H. Bellberg 2013

LP 201300555. Fasadbild med knut i fokus, foto H. Bellberg 2013

LP 201300562. Den nya spritputsens i mötet med taksprånget, foto H. Bellberg 2013

LP 201300563. Den nya fönsteromfattningen, foto H. Bellberg 2013

LP 201300564. Detalj av möte mellan fönsterbleckplåt och slätputs, foto H. Bellberg 2013

Detaljer

Ventilen som fanns på den östra stugans norrsida nyttillverkades. Denna tillverkades av en liten massiv träbit som slogs med ett antal jämnt placerade hål och sattes i öppningen. Ventilen kalkfärgades lika fasaden.

LP 201300565. Nytillverkad träventil, foto H. Bellberg 2013

De naturligt rundade grundstenarna lämnades omålade, men fogades på flera ställen med bruk för att undvika att djur tar sig in i grunden.

LP_2013_00566 Grunden efter restaureringen, foto H. Bellberg 2013

Putsen på skorstenen på den västra stugan sönderföll nedtill så lös puts knäckades därför ned och lagades med rent kalkbruk, med någon inblandning av KC-bruk.

LP 201300567. Skorstenen på den västra stugan med skadad puts längst ner, foto H. Bellberg 2013

Avvikelser från arbetshandlingar

Inga avvikelser har noterats.

Iakttagelser under arbetet

Råsponten, eller takfotbrädorna närmast fasaden, hade under tidigare putsarbeten, samt ifrågavarande putsarbeten, fått stänk av kalkbruk. Detta störde inte helhetsintrycket nämnvärt, varför de lämnades obehandlade. Brädorna var omålade. Om föreningen anser det betydelsefullt, kan brädorna skrapas rena från putsresterna.

LP 201300568. Kalkspill på råspontsbrädorna efter restaureringen, foto H. Bellberg 2013

Skylten med året som satt på fasaden på den västra stugan kommer inte att återföras stugan. Istället kommer föreningen att satsa på ny skyltning i anslutning till stugorna.

Stugorna står i en kuperad terräng och behöver goda avrinningsmöjligheter. Förslagsvis sätts kedjor från taket med god avrinning ut från fasaden.

Kulturhistorisk bedömning av utförda åtgärder

Arbetet blev yrkesskickligt och kulturhistoriskt riktigt utfört.

Övriga uppgifter med relevans för ärendet

Länsstyrelsens beslut om bidrag; beteckning 434-36053-2011. Bidragets storlek: 63 000 kronor.

Garanti om två år lämnas av entreprenören på utförda arbeten.

Administrativa uppgifter

Objekt:	Hagbystugorna
Socken:	Österåker
Kommun:	Österåker
Landskap:	Uppland
Länsstyrelsens beslut:	dnr 434-36053-2011
Byggherre/beställare:	Österåkers fornminnes- och hembygdsförening
Entreprenör:	Johannes Riesterer, Svenska Jordhus ekonomisk förening
Antikvarisk medverkan:	Stockholms läns museum genom Hedvig Bellberg
Byggnadstid:	2013-06 – 2013-07
Antikvarisk slutbesiktning:	2013-07-03 vid vilken närvarade Ingemar Jansson och Britt-Marie Eriksson för föreningen, Johannes Riesterer och Darius Andrulevicius för entreprenören, Hedvig Bellberg för antikvarisk medverkan